

KAS YRA NEHIUMISTINĖ PRIEŽASTINGUMO TEORIJA?

Vytautas Grenda

Vilniaus universiteto
Filosofijos istorijos ir logikos katedra
Universiteto g. 9/1, LT-01513 Vilnius
Tel. (370 5) 266 76 17
El. paštas: Vytautas.Grenda@fsf.vu.lt

Straipsnyje nagrinėjamos dabartinės analitinės priežastingumo filosofijos kontroversijos. Remiantis paplitusia „hiumiškų“ (D. Hume'o tradicija sekančių) ir „nehiumiškų“ teorijų perskyra, įvardijami pagrindiniai teiginiai, dėl kurių nesutaria šių teorijų autoriai. Pateikiama šių teorijų metafilosofinė analizė, kurioje aptariami hiumiškų ir nehiumiškų principų tarpusavio santykiai. Teigiama, kad lemiamas dalykas nagrinėjamos kontroversijos yra priežastingumo reduktyvizmo priėmimas arba atmetimas.

Reikšminiai žodžiai: priežastingumas, analitinė filosofija, Davidas Hume'as.

Dabartinės analitinės priežastingumo filosofijos tekstuose Davido Hume'o pavardė minima labai dažnai. Daug autorių jį laiko savo „sąjungininku“ ar oponentu, vadina save ir kitus „hiumistais“, „nehiumistais“ ar net „antihiumistais“. Šių terminų populiarumas rodo, kad norint geriau suprasti šį diskursą reikia patikslinti, kas turima omenyje juos vartojant.

Kaip parodysime, tokiems žodžiams ne visada suteikiama ta pati prasmė. Tačiau vis dėlto galima manyti, jog egzistuoja baigtinis skaičius nūdienių pagrindinių filosofinių tendencijų, kurios, daugumos filosofų nuomone, akivaizdžiausiai prieštarauja Hume'o priežastingumo teorijos dvasiai. Šiame tekste, atlikę tam tikrą analitinės priežastingumo filosofijos diskurso analizę, pirmiausia įvardysime tokias nehiumistines tendencijas ir jų atstovus. Tuo remdamiesi sieksime tiksliau suformuluoti galimus

teorijų „hiumiškumo“ ir „nehiumiškumo“ kriterijus ir nustatyti jų santykius: kurie kriterijai yra svarbesni, o kurie – antraeiliai.

Toks metafilosofinis tyrimas yra reikalingas būtent dėl „hiumizmo“ termino paplitimo ir jo daugiareikšmiškumo. Tiesiog teigti, kad dabartinėje priežastingumo filosofijoje susiduria hiumiški ir nehiumiški principai, yra iš esmės teisinga, bet neinformatyvu. Norint tyrinėti pagrindines šio diskurso kontroversijas, reikia tiksliau įvardyti tokius principus ir nustatyti jų santykius.

Analitinėje priežastingumo filosofijoje tokie tyrimai nėra dažni. Šioje tradicijoje daugiau dėmesio skiriama pačių teorijų kūrimui, o pastabos mums rūpima tema išdėstomos beveik vien publikacijų įvadinėse dalyse. Net ir apžvalginio turinio tekstai paprastai skiriami konkrečių žymiausių priežastingumo teorijų

analizei, o ne grindžiami tų teorijų autorių tekstuose aptinkamų terminų vartosenos tyrimais.

Tokiame kontekste kiek išsiskiria S. Psillos tyrimas. Jame yra keliamas šio straipsnio pavadinime pateiktas klausimas, taip pat įvardijami „hiumiškumo“ kriterijai (2002: 3–8, 127–133). Vis dėlto jame nepakankamai atsižvelgiama į kai kuriuos toliau aptarsimus nagrinėjamos problematikos aspektus – pavyzdžiui, egzistuojančias priežastingumo reduktyvizmo formas, projektyvistinių priežastingumo teorijų specifiką. (Beje, šis tekstas nėra vien metafilosofinis. Tai yra dar ir priežastingumo filosofijos diskurso dalis, todėl jis bus vienas mūsų tyrimo objektų.)

Priežastingumo problematika intensyviai diskutuojama daugelyje filosofijos sričių. Čia nagrinėjamą temą sąmoningai kiek susiaurinsime, atlikdami daugiausia ontologinių, o ne epistemologinių ar metodologinių diskusijų analizę.

Norint atsakyti į šio straipsnio pavadinime iškeltą klausimą, pirmiausia reikia atsakyti, kas yra hiumistinė priežastingumo teorija. Tam skirsime pirmą skyrelį. Tolesnę tyrimo struktūrą padiktuos jame įvardytos tipiškos hiumistų pažiūros. Nagrinėsime nehiumistines teorijas dviem aspektais – pagal tai, kokias pažiūras jų autoriai *atmeta*: antrame skyrelyje analizuosime įvairias bendrybinės priežastingumo sampratos atmetimo formas, o trečiame – reduktyvizmo atmetimo formas.

1. Nehiumistų kritikos taikiny: „klasikinis“ XX a. hiumizmas

Iš pirmo žvilgsnio atrodytų, kad jei siekiame įvardyti, kas yra šiuolaikinė nehiumistinė priežastingumo teorija, reikėtų tiesiog atsigręžti į paties Hume'o tekstus ir lyginti juose ginamus teiginius su šiuolaikinių teorijų teiginiais. Tačiau tokia strategija mūsų tikslams nėra visiškai

tinkama. Mat norint ją vadovautis iškiltų sudėtingas, atskiro tyrimo reikalaujantis klausimas: kokia Hume'o tekstų interpretacija yra adekvačiausia? Konkrečiau: ar tikrai pagrįsta priskirti Hume'ui pažiūras, kurias šiandien įprasta vadinti „hiumistinėmis“?

Vadindami vieni kitus „hiumistais“ ar „nehiumistais“, kai kurie priežastingumo filosofijos autoriai šiandien siekia nuo tokio klausimo atsiriboti (pavyzdžiui, Carroll 1994: 28–29; Menzies 1998: §2; Psillos 2002: 56). Palikus deramos Hume'o interpretacijos klausimą jo tekstus tyrinėjantiems specialistams, pritariama (arba nepritariama) tiesiog „hiumizmui“ – filosofinei pozicijai, kuri susiklostė mėginant analitinės filosofijos kalba suformuluoti ir plėtoti tas pažiūras, kurios Hume'ui yra įprasta priskirti remiantis populiariausiomis ir įprasčiausiomis (nors galbūt ir ne pačiomis adekvačiausiomis¹) jo tekstų interpretacijomis². Pritardami tokiam požiūriui į Hume'o filosofijos ir hiumistinės filosofijos santykį, į šio straipsnio pavadinime iškeltą klausimą atsakysime atsižvelgdami būtent į tai, kas teigiama hiumizmo tekstuose. Taigi, kas dabartinėje filosofijoje paprastai laikoma hiumizmu?

Į tai atsakyti kur kas paprasčiau nei į analogišką klausimą apie „nehiumizmą“. Hiumizmu paprastai laikomi (pavyzdžiui, Ehring 1997: 4; Hausman 1998: 43–44; Menzies 1998: §4; Psillos 2002: 4; Spohn 2004: §3; Strawson 1992 (1989): 8) įvairūs vadinamosios reguliarumo

¹ Esama Hume'o specialistų, tvirtinančių, kad įprastinė šio autoriaus tekstų interpretacija yra netinkama – paties Hume'o priežastingumo teorija nebuvo hiumiška (pavyzdžiui, Strawson 1992 (1989): 7). Žinoma, tai teigdami jie priima prielaidą, kuri daroma ir mūsų tyrime: kad pasakymas „hiumiška priežastingo teorija“ turi nusišlovėjusią prasmę.

² Būtent tokios interpretacijos (pavyzdžiui, Jenkins 1992: 38–67; Mackie 1980: 3–28; Psillos 2002: 19–56) vadovausimės ir šiame tyrime.

teorijos (*regularity theory*) variantai. Trumpai tariant, tokioje teorijoje priežastingumas – tai ne kas kita kaip pastovi įvykių sąsaja. Šios teorijos apologetai įkvėpimo semiasi iš šių Hume'o žodžių: „*Priežastį* mes galime apibrėžti kaip 'objektą, ankstesnį už kitą ir gretimą jam, ir, be to, visi į pirmąjį panašūs objektai yra tokiuose pačiuose pirmumo ir gretimumo santykiuose su tais objektais, kurie panašūs į antrąjį“ (1986 (1739): 220 [I.III.14]).

Analitinėje filosofijoje ši mintis dažniausiai formuluojama taip: tai, ar dviejų įvykių *c* ir *e* seka yra priežastinė, priklauso nuo to, ar po tokių įvykių kaip *c* reguliariai eina tokie įvykiai kaip *e*. Tokia priežastingumo samprata paremtos teorijos, išdėstytos daugiausia loginių empiristų ir jų bendraminčių tekstuose (pavyzdžiui, Ayer 1976 (1973): 179–183; Braithwaite 1960 (1953): 293–318; Hempel 1965: 347–349; Nagel 1961: 73–75) gali būti vadintos „klasikiniu“ XX a. analitinės priežastingumo filosofijos hiuizmu. Dažniausiai šių teorijų autoriai siekė priežastingumo sąvoką išanalizuoti ar paaiškinti pasitelkę gamtos dėsnių sąvoką ir vadovaudamiesi daugmaž tokia idėja: įvykis *c* yra įvykio *e* priežastis, jei įmanoma iš *c* konstatuojančio teiginio, tam tikrų gamtos dėsnių teiginių ir pradines sąlygas aprašančių teiginių konjunkcijos dedukuoti *e* konstatuojantį teiginį (Lewis 1986 (1973): 159–160; Mackie 1980: 232)³.

Tokią teoriją galima derinti (plg. Nagel 1961: 55–56) su mintimi, kad nors priežastingumas iš tikrųjų yra ne kas kita kaip nuolatinė

įvykių sąsaja, tačiau dauguma žmonių kasdienybėje klaidingai mano, kad tai yra kažkas „daugiau“ (kalbant Hume'o terminais – „būtinasis ryšys“). Todėl galima sakyti, kad hiumiška reguliarumo teorija „subjektyvizuoja“ priežastingumą (jei šį žodį suprasime ta prasme, kuria jis vartojamas kasdienėje kalboje, o ne pačioje reguliarumo teorijoje). Tačiau toks „subjektyvizavimas“ yra veikiau reguliarumo teorijas papildantis ikifilosofinių intuicijų kilmės išaiškinimas, o ne pagrindinis jų teiginys.

Tai nėra vienintelė mūsų tyrimui reikšminga priežastingumo subjektyvizavimo forma. Kita iš pirmo žvilgsnio panaši pažiūra – kad priežastingumas pačia savo esme (vėlgį ne kasdieniu požiūriu, bet žvelgiant filosofo akimis) yra subjektyvus dalykas: priežastinių teiginių teisingumas ar klaidingumas yra reliatyvus pažįtančio subjekto atžvilgiu. Iš to išeina, kad priežastingumo negalima tapatinti su nuolatinė įvykių sąsaja, net jei ši sąsaja ir būtų vienintelis objektyvus priežastinę ir nepriežastinę įvykių seką skiriantis faktas. Tokią priežastingumo sampratą, pavartodami S. Blackburno (1990) terminą, vadinsime „projektyvistine“. Ją taip pat galima laikyti hiumiška atsižvelgiant į tai, kad projektyvizmo elementų esama ir minėto „klasikinio“ XX a. hiuizmo tekstuose: R. B. Braithwaite'as (1960 (1953): 293–303) ir A. J. Ayeris (1976 (1973): 183) derino priežastingumo analizę per dėsnius su pažiūra, kad dėsnių ir atsitiktinių apibendrinimų skirtumą sudaro skirtinga mūsų nuostata jų atžvilgiu⁴.

Tuo remiantis nehiuizminėmis būtų galima tiesiog vadinti visas priežastingumo teorijas, kurios (1) nėra paremtos reguliarumo (ar gamtos dėsnių) sąvoka ir (2) nepriklauso pro-

³ Iš tokios analizės išplaukia, kad *c* konstatuojantis teiginys „užbaigia“ logiškai pakankamą samprotavimo prielaidų aibę (žr. Nagel 1961: 74). Kai visos kitos prielaidos duotos, šis teiginys tampa logiškai pakankama *e* konstatuojančio teiginio sąlyga. Tuo remiasi priežastingumo analizės per būtiną ir pakankamą sąlygą (pavyzdžiui, Mackie 1993 (1965): 33–50, ypač 47–50). Todėl jas irgi galima laikyti hiumiškos reguliarumo teorijos versijomis.

⁴ Projektyvizmą galima laikyti hiumiška pozicija ir remiantis kai kuriomis paties Hume'o interpretacijomis. Būtent tokią interpretaciją gina Blackburnas (1990: 247–250).

jektyvistinių teorijų grupei. Tačiau taip skirstydami teorijas nepakankamai atsižvelgtume į visą dabar egzistuojančią jų įvairovę. Hiumistinę priežastingumo filosofijos paradigmą pastaraisiais dešimtmečiais pakeitė ne viena, o daug koegzistuojančių paradigų. Dabartiniai filosofai dėl vieno ar kitų priežasčių atmeta ne tik pažiūrą, kad priežastingumas redukuojamas į tam tikrą reguliarumą, bet ir kitas reikšmingas tezes, kurias jie priskiria klasikiniams hiumistams bei jų bendraminčiams. Toliau trumpai apžvelgsime, kokios yra reikšmingiausios paprastai jiems priskiriamos tezės.

- 1) Hiumistinės teorijos yra, vartojant Psillos terminą, „bendrybinės“ (*generalist*; Psillos 2002: 7–8). Kartais tokios teorijos priešinamos nehumistinėms „vienetinėms“ (*singularist*) teorijoms, kurioms atskiri priežastiniai faktai viena ar kita prasme yra pirminiai bendrų priežastinių faktų atžvilgiu (Ehring 1997: 4; Psillos 2002: 7–8). O Hume'o tradicijos požiūriu, vienetiniai priežastiniai faktai yra teisingi dėl bendrų priežastinių faktų (Cartwright 1989: 2; Irzik 2001: 85).
- 2) Hiumistinės teorijos, kadangi jos yra paremtos įvykių reguliarumo sąvoka, gali būti pavadintos „ontologiškai taupiomis“. Aiškindamos, kas yra priežastingumas, jos nepostuluoja empiristinės tradicijos požiūriu nepriimtinių esinių – visų pirma, kalbant paties Hume'o terminais, „galių“ ir „būtinų ryšių“ (Ducasse 1951: 115; Irzik 2001: 87; Psillos 2002: 4, 9).
- 3) Hiumiškos teorijos yra „išorinės“ (*extrinsic*) – tokios, kurių požiūriu tai, ar įvykių *c* ir *e* seka yra priežastinė, priklauso ne tik nuo šiems įvykiams priklausančių savybių bei juos siejančių santykių, bet ir nuo šiems įvykiams „išoriškų“ dalykų (Menzies 1996: 100). Taip teigiant

jos priešinamos „vidinėms“ (*intrinsic*) teorijoms – tokioms, kurių požiūriu priežastinio ryšio buvimą tarp dviejų įvykių *c* ir *e* lemia vien tų įvykių savybės bei juos siejantys santykiai (Menzies 1998: §1; Psillos 2002: 6–8).

- 4) Hiumistinės teorijos yra *reduktyvios* (Carroll 1990: 187–188; Tooley 1993 (1990): 172–176). Taigi jos teigia, kad priežastingumas yra viena ar kita prasme priklausomas nuo nepriežastinių pasaulio ypatybių (Psillos 2002: 8). „Klasikiniame“ hiumizme tos ypatybės – tai reguliarumo faktai.
- 5) Hiumistų požiūriu, priežastingumas *nėra tiesiogiai stebimas* (Carroll 1990: 187; Cartwright 1993: 424; Menzies 1998: §1; Psillos 2002: 169).

Visos šios hiumizmui tipiškos tezės buvo dabartinių teoretikų vienaip ar kitaip kritikuotos. Tokią kritiką (bei šių tezių gynybą) galima laikyti šiuolaikinės hiumizmo ir antihiumizmo kontroversijos išraiška. Tuo remdamiesi tas tezes toliau laikysime teorijų „hiumiškumo“ kriterijais.

Tokių kriterijų nesunkiai galima rasti ir daugiau⁵. Jų čia nenagrinėsime tiek dėl vietos stokos, tiek dėl to, kad, kaip parodysime toliau, pirmiau išvardytas tezes liečiančios kontroversijos apima pakankamai didelę čia nagrinėjamo diskurso dalį, o ne tik polemiką reguliarumo teorijų pagrįstumo klausimu. Todėl jų analizę ganėtinai paranki siekiant atskleisti aiškesnį (nors ir ne visiškai detalų) dabartinės nehumistinės priežastingumo filosofijos vaizdą.

Jeigu pateikti kriterijai būtų lygiaverčiai ir nepriklausomi, tai nagrinėjamas teorijas būtų

⁵ Esama ir daugiau pažiūrų, kurias dėl suprantamų priežasčių dabartinėje priežastingumo filosofijoje įprasta sieti su „hiumizmo“ terminu – pavyzdžiui, pažiūra, kad priežastys laiko atžvilgiu visada yra pirmesnės už savo padarinius; taip pat epistemologiniai (1) bei (4) pažiūrų atitikmenys ir kt.

galima surikiuoti pagal jų „hiumiškumo“ „laipsnį“ atsižvelgiant į tai, kurias tezes jos priima ar atmeta. Tačiau, kaip parodysime toliau, šie kriterijai daugumos teorijų atveju nėra lygiaverčiai ir nepriklausomi. Be to, „hiumiškos“ tezės nagrinėjamose teorijose atlieka nevienodą vaidmenį. Šia prasme galima teigti, kad (1) visiškai tikslaus atsakymo į šio straipsnio pavadinime iškeltą klausimą pateikti negalima ir kad (2) ne visada įmanoma palyginti dvi teorijas – kuri iš jų yra labiau „hiumiška“.

2. Vienetinis priežastingumas nehiumistinėse teorijose

Atsižvelgiant į pirmiau įvardytą (1) hiumizmo tezę, viena pagrindinių nehiumistinių tendencijų dabartinėje priežastingumo filosofijoje būtų galima pavadinti vienetinių priežastingumo teorijų gausą. Visas šias teorijas vienija tai, kad jose pirminiu laikomas vienetinis (ar „atskirybiniškas“), o ne bendras (ar „rūšinis“) priežastingumas. Tačiau šios teorijos turi ir gana daug skirtumų. Trumpai apžvelgę šiuos skirtumus, čia sieksime atsakyti į klausimą: ar tai, kad šiose teorijose teigiamas vienetinio priežastingumo pirmumas, tikrai gali būti laikoma galutiniu kriterijumi darant išvadą, kad šios teorijos yra nehiumiškos?

Visų pirma, teiginį, kad visose šiose teorijose vienetinis priežastingumas yra pirminis, derėtų kiek patikslinti. Mat daugelis svarbių vienetinių teorijų neneigia, kad priežastingumas kaip nors turėtų būti susijęs ne tik su atskirybėmis, bet ir su bendrais faktais (ar net iš dalies priklausomas nuo jų). Šios pažiūros neigimas veikiausiai ir negali būti labai įtikinamas turint omenyje tai, kaip ilgai hiumistinė tradicija dominavo ir darė įtaką mūsų ikifilosofinėms intuicijomis. Vienetinių teorijų autoriai taip pat siekia įtraukti į savo teorijas bendrybinius elementus. Tačiau šiose teorijose formuluojama

(ar numanoma) vienetinio ir bendrybinio priežastingumo santykio samprata gana įvairi.

Paprasčiausia ir turbūt nuosekliausia vienetinių teorijų apologetams būtų teigti, kad yra galimi tiek vienetiniai, tiek bendri priežastiniai teiginiai, tačiau antrieji tėra atskirų priežastingumo atvejų apibendrinimai. Tokią pažiūrą gina C. J. Ducasse (1993 (1926): 129).

Kiti autoriai mėgina pasakyti, kad ir hiumistai, ir nehiumistai yra savaip teisūs – įrodo, kad vienetinis ir bendras priežastingumas yra dvi skirtingos, viena į kitą neredukuojamos (nors ir susijusios) priežastingumo rūšys (Eells 1991: 6, 178, 351).

Dar viena kompromisinė pozicija – nuomė, kad vienetinio ir bendro priežastingumo santykiai epistemologinėje ir ontologinėje plotmėje yra skirtingi (Armstrong 1997: 216–219; Armstrong & Heathcote 1991: 67–69; Davidson 1993 (1967): 84–85).

Tai toli gražu dar ne visos teoretikų išmėgintos pozicijos svarstant vienetinio ir bendro priežastingumo santykio klausimą. Esama vienetinių teorijų autorių, kurie apskritai mėgina nuo šio klausimo atsiriboti (Ehring 1997: 10; Lewis 1986 (1973): 161–162; Mellor 1995: 6). Vis dėlto visiškai nuo jo atsiriboti gali būti gana sudėtinga. Antai tiek D. Lewiso, tiek D. H. Melloro teorijose vienetinių priežastinių teiginių teisingumas iš dalies yra priklausomas nuo to, kokie dėsniai egzistuoja ir kokie ne (plg. Lewis 1986 (1973): 163; Mellor 1995: 214–215). Vadinasi, nepaisant šių autorių pirminių intencijų, galima teigti, kad (1) kriterijaus atžvilgiu šie autoriai veikiausiai priklauso hiumistų nei jų oponentų stovyklai. Būtent tokį „nuosprendį“ Lewisui skelbia D. Armstrongas (2004: 126) ir Psillos (2002: 131–132).

Taigi vienetinių teorijų autoriai nebūtinai atmets viską, ką Hume'as teigė apie rūšinį priežastingumą. Jų pažiūros į vienetinio ir bendro priežastingumo santykį yra labai įvairios. To-

dėl vien pagal tai, ką jie teigia apie šį santykį, būtų gana sunku tiksliai nustatyti, kuris autorius čia yra „labiausiai“ nehiumiškas. Norint atsakyti į šio straipsnio pavadinime keliamą klausimą, vertėtų atsižvelgti ne tik į tai, ar nagrinėjamos teorijos yra vienetinės, bet ir į kitas jose teigiamas pažiūras. Klaustina: ar tas teorijas galima pavadinti hiumiškomis pagal kitus pirmiau išvardytus kriterijus?

Pirmiausia pažymėtina, kad nemažai vienetinių teorijų yra nehiumiškos dar ir pagal (5) kriterijų. Jų autoriai siekia paneigti Hume'o tezę, kad stebėdami atskirus priežastingumo atvejus mes nematome nieko, kas galėtų sukelti mummyse „būtinio ryšio idėją“ (Hume 1995 (1748): 98–99 [VII.2]). Jeigu ši idėja yra mūsų priežastingumo sampratos dalis, tai reikštų, kad mes stebėdami atskirus atvejus negalime matyti jokio skirtumo tarp priežastinės ir nepriežastinės dviejų įvykių sekos.

Taigi daug autorių mano, kad vienetinis, būtinumu pasižymintis priežastingumas ne tik egzistuoja, bet ir gali būti stebimas. Jie argumentuoja daugeliu būdų:

- 1) Nurodo paties Hume'o samprotavimų trūkumus – esą jis nepakankamai atsižvelgęs į faktus, kad mes galime reflektuoti savo valios veikimą ir patirti pasipriešinimą mūsų kūno pastangoms (Armstrong 1997: 212–216; Menzies 1998: §2).
- 2) Tvirtina, kad Hume'o argumentai prieš vienetinio priežastingumo stebimumą praranda savo galią, jeigu tik atmetame jų prielaidas – bendrą Hume'o idėjų teoriją (Cartwright 1993: 424–425; Irzik 2001: 94–96; Menzies 1998: §4).
- 3) Pasiremia kognityvinės psichologijos atliktais priežastingumo patyrimo tyrimais (Irizik 2001: 96–98; Menzies 1998: §3).
- 4) Siūlo labiau atsižvelgti į kasdienės kalbos vartosenos faktus, rodančius, kad

mes paprastai laikome stebimais įvairius priežastinio poveikio atvejus (*causings*) – tokius kaip užkliuvimas, pastūmimas ir kt. (Anscombe 1993 (1971): 92–93; taip pat plg. Cartwright 1993: 426–427).

Kita vertus, esama autorių, kurie imasi kurti vienetinio priežastingumo teorijas apskritai nesprendami priežastingumo stebimumo problemos ar net atvirai nuo jos atsiribodami (pavyzdžiui, Lewis 2004: 75–76). Išvadą, kad vienetinis priežastingumas yra pirminis, šie autoriai prieina kitais būdais – ne tirdami, kokius „įspūdžius“ ar „idėjas“ apie priežastingumą mes galime turėti, o veikiau mėgindami paaiškinti intuiciją, kad ontologiniu požiūriu tai, ar tam tikra įvykių seka yra priežastinė ar ne, priklauso vien nuo šiems įvykiams „vidinių“ sąvybių ir jų tarpusavio santykių, o ne nuo kokių nors kitų įvykių, t. y. jie pirmiausia atsisako hiuizmo (3), o ne (5) kriterijaus atžvilgiu.

Žinoma, vien tokios intuicijos egzistavimas nebūtų pakankamas pagrindas vienetinei priežastingumo teorijai priimti. Kaip teigia Psillos (2002: 6–7), ši intuicija yra tiek pat stipri kaip intuicija, kad priežastingumas priklauso nuo faktų apie įvykių regularumus. Todėl vienetinių teorijų gynėjai imasi įrodyti šios intuicijos teisingumą pateikdami tam tikrą priežastingumo analizę – nurodydami tokį priežastinių ryšių ontologinį pagrindą, kurį sudarytų ne bendri, o tik priežasties ir padarinio atžvilgiu lokalūs vienetiniai faktai. Antai (vėlyvasis) W. C. Salmonas (1997: 468) laiko vienetinį priežastingumą tvarių dydžių (*conserved quantities*) perdavimu, (ankstyvasis) D. Lewisas (1986 (1973): 163–167) – kontrafaktine atskirų įvykių priklausomybe, C. J. Ducasse (1993 (1926): 127) prilygina įvykio priežastį vieninteliu pokyčiui artimiausioje to įvykio aplinkoje ir t. t.

Tokia vienetinės teorijos kūrimo strategija galima tiek tuo atveju, kai teigiamas priežastingumo stebimumas, tiek tada, kai jis netei-

giamas. Tai, kad priežastingumo ontologinis pagrindas yra vienetinio pobūdžio, *paaishkina*, kodėl jis gali būti stebimas. Vien konstatuojant faktą, kad priežastingumas yra stebimas, bet nepaaiškinant priežastingumo prigimtį, nepavyktų sukurti teorinės alternatyvos, lygiavertės klasikiniam hiuizmui. Mat pastaroji teorija ne tik konstatuoja faktą, kad priežastingumas nėra stebimas, bet ir jį paaiškina apeiliuodama į priežastingumo prigimtį.

Priežastingumo ontologinio pagrindo įvardijimas daugelyje teorijų įgauna redukcijos formą. Tokia redukcija atliekama siekiant įrodyti, kad vienetinis priežastingumas yra pirminis (o kartu – kad priežastingumas gali būti stebimas).

Vadinasi, pažiūros, kad vienetinis priežastingumas yra įmanomas ir kad jis yra pirminis bendro priežastingumo atžvilgiu, priėmimas gali priklausyti nuo to, kaip priežastingumas yra analizuojamas ar redukuojamas. Jeigu jis redukuojamas į atskirus, o ne į bendrus faktus, tai priežastingumo teorija gali būti vienetinė būtent *dėl to*, kad ji yra reduktyvi. Tokia teorija būtų nehiumiška pagal (1) pirmiau nurodytą kriterijų, tačiau veikiau hiumiškai pagal (4) kriterijų. Tai reiškia, kad (1) kriterijus negali būti galutinis atsakant į klausimą, ar tam tikra teorija yra nehiumiška. Čia reikia atsižvelgti dar ir į tai, ar ji yra reduktyvi.

Reduktyvumas lemia ir tai, ar teorija atitinka (2) hiumiškumo kriterijų. Reduktyvių vienetinių teorijų autoriai šio kriterijaus požiūriu savo tikslus gali formuluoti labai hiumiškai (pavyzdžiui, Ducasse 1951: 118; Salmon 1998 (1994): 248).

3. Reduktyvizmo atsisakymas nehiuminėse teorijose

Dar Hume'as rašė:

Jeigu objektai nebūtų taisyklingai vienas su kitu sujungti, mes niekada neįgytume priežas-

ties ir padarinio sąvokos; šis taisyklingas jungimasis skatina protą padaryti išvadą, kuri yra vienetinis mūsų suvokiamas ryšys. Jeigu kas nors pabandys apibrėžti priežastį apeidamas šias aplinkybes, turės arba vartoti nesuprantamus žodžius, arba žodžio, kurį siekia apibrėžti, sinonimus (1995 (1748): 140 [VIII.1]).

Žvelgiant į dabartinę priežastingumo filosofijoje priežastingumo redukuojamumo klausimu kilusią kontroversiją, ši formuluotė ganėtina paranki. Reduktyvistai hiumistai yra tie autoriai, kurie apibrėždami priežastingumą nemėgina „apeiti“ Hume'o minimą „aplinkybių“, t. y. apibrėžime nurodo į „taisyklingą jungimąsi“ arba kokį nors kitą dalyką, kurį pasitelkus redukcijos tikslams nebūtų pernelyg nukrypstama nuo hiumiškiosios empiristinės tradicijos dvasios (nors gal ir atsisakant jos raidės). Tokios pastangos, kaip nurodėme, būdingos net ir kai kuriems vienetinių teorijų autoriams.

O nehiumistais laikytini tie autoriai, kurie pasitelkia arba (1) „nesuprantamus žodžius“, arba (2) „žodžio, kurį siekia apibrėžti, sinonimus“. Abiem šiomis strategijomis dabartinėje filosofijoje ištis yra vadovaujamasi – tik, žinoma, jomis sekantys autoriai nevadina jų tokiomis menkinančiais žodžiais kaip kad Hume'as pateiktoje citatoje. Be to, jie įrodinėja, kad tos strategijos vis dėlto yra labiau teisėtos, nei manė Hume'as, ir pagrindžia tai naujais argumentais.

1. Esama autorių (pavyzdžiui, Carroll 1994: 117–120; Hausman 1998: 89; Irzik 2001: 91; Woodward 2003: 20–22), kurie priežastingumo teorijoje atsisako redukcijos tikslo tuo požiūriu, kad užuot mėginę išanalizuoti priežastingumo sąvoką per kitas, empirizmui priimtinesnes sąvokas, tiesiog nagrinėja priežastingumo sąvokos santykius su tokiais sąvokomis kaip priežastinis manipuliavimas, intervencija, priežastinis dėsnis ir kt. Šioms sąvokoms

bendra tai, kad jos yra glaudžiai susijusios su pačia priežastingumo sąvoka (t.y. jų turinį sudėtinga nusakyti neminint priežastingumo). Hiumistai priežastingumo analizei pasitelkdavo sąvokas, kur kas mažiau susijusias su priežastingumo sąvoka, todėl jie gali šią nereduktyvistinę strategiją (kiek paniekinamai) vadinti „apibrėžimu per sinonimus“⁶.

Ypač griežtas tokio antireduktyvizmo variantas – tai pažiūra, kad priežastingumo išvis nereikia analizuoti, mat tai esanti pradinė (*basic*) sąvoka (Carroll 1994: 117–149; Armstrong 1997: 202 ir toliau).

2. Kita priežastingumo „apibrėžimo“ strategija, apie kurią Hume'as užsimena pateiktoje citatoje, yra „nesuprantamų žodžių“ vartojimas. Empiristinės hiumiškosios tradicijos požiūriu, tokie nesuprantami (t. y. beprasmingi) žodžiai – tai „metafizinės“ sąvokos, žyminčios tam tikrus „paslaptinius“, jusliniam patyrimui neprieinamus esinius, kuriuos filosofai postuluoja siekdami ką nors paaiškinti (šiuo atveju – priežastingumą)⁷. Šiuos požymius daugmaž atitinka tokie dabartinėse priežastingumo teorijose pasitelkiami esiniai kaip universalijų santykiai (Tooley 1987: 251–296), savybių priežastinės galios (*capacities*; Cartwright 1989: 141 ir toliau), dėsningi būtini ryšiai (Hausman 1998: 55–59; Hausman & Woodward 1999: 556) ir kt.

⁶ Veikiausiai ir pats Hume'as cituotoje vietoje kalbėjo ne apie sinonimus įprastine prasme, o apie „susijusias“ sąvokas. Tokiai interpretacijai pritaria ir B. Stroudas (1977: 258–259). Plg. panašias vietas Hume'o „Traktate apie žmogaus prigimtį“ (1986 (1739): 124–125, 206 [I.III.2, I.III.14]).

⁷ T. y. tie filosofai mano, kad tokių esinių postulavimas yra būtinas norint atsakyti į klausimą „dėl kokių pasaulyje egzistuojančių dalykų priežastiniai teiginiai yra teisingi?“ (žr. Armstrong 2004). Jeigu tie esiniai postuluojami vien kaip priežastingumo paaiškinimas, tada jų neįmanoma apibūdinti kitaip nei per santykį su priežastingumu. Tokiu atveju galima teigti, kad priežastingumo teorijoje vadovaujamasi iškart abiem Hume'o įvardytomis antireduktyvizmo strategijomis.

Atrodytų, kad šių esinių pavadinimai dažnai atitinka kaip tik tas metafizikos sąvokas, kurias pats Hume'as atmetė, o XX a. hiumistai (pavyzdžiui, Ayer 1962: 186) niekinamai vadino „animistinėmis“. Nepaisant to, šių teorijų autoriai nevengia paminėti savo simpatijų empirizmo filosofinei tradicijai ir pabrėžti, kad pasitelkus šiuolaikinės analitinės mokslo filosofijos priemones (pavyzdžiui, teorinių terminų analizę) tuos „paslaptinius“ esinius įmanoma padaryti mažiau paslaptinius ir empiristiškai „pateisinti“. Pavyzdžiui, N. Cartwright (1989: 167) sako, kad priežastinių galių priėmimas atitinka empirizmo (nors ir ne tokio griežto kaip kad tradicinis empirizmas, prielaidavęs episteminių fundamentizmą) reikalavimus, nes tos galios gali būti išmatuotos (*measured*). O D. M. Hausmanas (1998: 58) ir M. Tooley (1987: 251) laiko savo teorijose postuluojamus esinius „teoriniais“ esiniais, tokiais kaip gamtos mokslų postuluojami atomai ar molekulės.

Nepaisant tokių „nuolaidų“ empirizmo principams, taip pat nepaisant to, kad šie autoriai nelaiko priežastingumo sąvokos pradinę, jų teorijos negali būti vadinamos reduktyviomis ta prasme, kuria reduktyviomis laikomos hiumiškos teorijos. Esiniai, kuriuos šie autoriai postuluoja aiškindami priežastingumą, turi pernelyg daug hiumiškajai tradicijai nepriimtinių bruožų. (Nagrinėjame diskurse šie esiniai kartais netgi vadinami tiesiog „nehiumiškais“.) Vieną svarbų jų bruožą jau minėjome – jie paprastai laikomi nestebimais. Kiti svarbūs nehiumiškų esinių bruožai yra tokie:

1) Iš tokių esinių egzistavimą logiškai išplaukia tam tikrų kitų esinių egzistavimas ar neegzistavimas⁸. Taigi jų buvimas nederu su Hume'o (1995 (1748): 112 [VII.2]) žodžiais, kad „[v]isi reiškiniai atrodo visiškai nesusiję ir

⁸ Ši nehiumiškų esinių ypatumą pabrėžia, pavyzdžiui, Tooley (2004: 81).

atskiri“ (jeigu tai interpretuosime kaip ontologinę, ne epistemologinę tezę).

2) Tokie esiniai yra „autonomiški“ – jų egzistavimas, neegzistavimas ir pobūdis nepriklausoma nuo įprastinių, „hiumišku“ esinių egzistavimo. Vaizdžiai tariant, jie yra kažkur „virš“ įprastinių esinių, kažkas „daugiau“ nei šie.

Antrąjį „nehiumišku“ esinių bruožą galima mėginti nusakyti remiantis Lewiso (1986: ix–x) „hiumiškojo supervenavimo“ (*Humean supervenience*; toliau – HS) teze. Šios tezės formuluotėje vartojama dabartinėje analitinėje filosofijoje labai populiari *supervenavimo* sąvoka. Supervenavimas (bent jau šiame kontekste) yra tam tikras priklausomybės santykis tarp dviejų savybių grupių: *A* grupės savybės supervenuoja *B* grupės savybių atžvilgiu, jeigu bet kurie du galimi pasauliai, sutampantys *B* savybių atžvilgiu, sutampa ir *A* savybių atžvilgiu. Kitaip tariant, negali būti jokio skirtumo *A* savybių atžvilgiu, jeigu nėra skirtumo *B* savybių atžvilgiu.

Taigi HS tezė skelbia, kad visi kontingentiški mūsų pasaulio (t. y. aktualiai egzistavę, egzistuojantys ir egzistuosiantys) istorijos faktai supervenuoja atskiruose erdvėlaikio taškuose lokalizuotų savybių ir jų išsidėstymo atžvilgiu. Tokios savybės yra „pamatiniai“ pasaulį sudarantys elementai. Nehiumiškais būtų galima pavadinti bet kokius esinius, kurių egzistavimas prieštarautų šiai tezei. Beje, jei papildome HS reikalavimu, kad pamatinių pasaulio savybių lokalizacijos atskiruose erdvėlaikio taškuose būtų logiškai nepriklausomos, tada ši formuluotė tinka ne tik (2), bet ir (1) nehiumišku esinių bruožui nusakyti.

Ar tokia formuluotė tikrai tinkama siekiant įvardyti, kokie esiniai yra „nehiumiški“? Tikslus atsakymas į šį klausimą reikalautų atskiro tyrimo. Čia tiesiog priimsime prielaidą (jai priitaria, pavyzdžiui, J. Kimas (1984: 171–176), taip pat Lewisas (1999 (1983): 29–30)), kad su-

pervenavimo santykis yra būtina redukuojamumo sąlyga. Jei ši prielaida teisinga, tai nehiumistinėse priežastingumo teorijose postuluojami „nehiumiški“ esiniai tikrai yra tokie esiniai, kurių buvimas prieštarautų HS.

HS tezės teisingumas ar klaidingumas yra svarbus ir siekiant pateisinti pirmiau minėtą teorinę strategiją, kurią Hume'as vadino apibrėžimu vartojant žodžio, kurį siekiama apibrėžti, sinonimus. Mat jeigu HS tezė klaidinga, tai priežastingumas negali būti redukuotas į nepriežastines pasaulio ypatybes, o kartu – ir būti apibrėžtas per „nesinonimiškas“ sąvokas.

Ar visa tai reikštų, kad galima visas teorijas, kurios prieštarauja HS tezei, vadinti nehiumistinėmis?⁹ Ne. Mat nors prieštaravimas HS yra būtina buvimo nehiumistu sąlyga, tačiau ji tam tikru atžvilgiu nėra pakankama.

Tai tvirtinti leidžia pirmame skyrelyje minėtų *projektyvistinių* priežastingumo teorijų egzistavimas. Priežastingumas jose – ne objektyvi pasaulio ypatybė, o tik tam tikrų subjekto nuostatų projekcija. Kaip pavyzdį čia aptarsime W. Spohno (2004) teoriją¹⁰. Tačiau tokios teorijos gali *prieštarauti* HS ta prasme, kad priežastiniai ryšiai jose nebūtinai supervenuoja nepriežastinių faktų atžvilgiu. Kai Spohnas teigia, kad priežastingumo negalima visiškai „objektyvuoti“ (2004: §6), tai reiškia, kad racionaliai priimtinių priežastinių sprendinių skirtumus ne visada atitinka kokie nors objektyviai egzistuojančių nepriežastinių faktų skirtumai.

Kita vertus, galima teigti, kad tarp projektyvistų ir HS tezės gynėjų įmanomas tam tik-

⁹ Tokį tapatinimą galima numanyti daugelyje tekstų. Įprasta HS gynėjus vadinti „hiumistais“ (žr., pavyzdžiui, Carroll 1994: 57; Psillos 2002: 133; Tooley 1987: 29).

¹⁰ Be abejo, ši teorija nėra vienintelė savo rūšies „atstovė“. Tai, ką teigsime apie Spohno teoriją, galioja, pavyzdžiui, ir B. Wardui, nors šis autorius analizuoja ne priežastingumą, o gamtos dėsnius. Wardas itin akcentuoja, kad humizmas galimas ir be HS (2002: 191).

ras sutarimas dėl to, kokie esiniai iš tikrųjų egzistuoja. Gindamas HS tezę, jos autorius siekė parodyti, kad „visa tai, kas yra pasaulis, – tai neapbrėpiama lokalių atskirų faktų mozaika (...). [M]es turime savybių (*qualities*) išsidėstymą. Ir tai yra viskas“ (Lewis 1986: ix–x). Jei-gu šiais žodžiais išreikšta intuicija teisinga, tuomet priežastingumo paaiškinimui nereikia ko nors „daugiau“ nei tik lokalių atskirų nepriežastinių faktų. Spohno teorijos požiūriu, tokiame paaiškinime taip pat nereikalingi kokie nors papildomi, naujos rūšies faktai – pakanka pažįstamo subjekto¹¹.

Ar tai reikštų, kad neteisinga laikyti nehiu-mistinėmis tas priežastingumo teorijas, kurios prieštarauja HS tezei? Ne visai. Tiesiog teigti, kad pritarimas HS yra lemiamas dalykas, skiriantis hiu-mistines teorijas nuo nehiu-mistinių, galima tik tuo atveju, jeigu priimama papildoma prielaida: priežastingumas yra objektyvus. Tai rodo ypatingą priežastingumo objektyvumo įrodymo (ar paneigimo) svarbą ginant (ar kritikuojant) nehiu-mistines priežastingumo teorijas.

Išvados

1) Vadovaujantis standartine hiu-mizmo interpretacija, reikšmingiausia hiu-mizmo forma XX a. analitinėje priežastingumo filosofijoje

laikytinos reguliarumo teorijos (C. G. Hempelio, E. Nagelio ir kitų).

2) Daugumoje vienetinių teorijų įvairiomis formomis priimama hiu-miška išvalga, jog priežastingumas yra neatsiejamas nuo faktų apie bendrybes, todėl tai, ar nagrinėjama teorija yra vienetinė, negali būti galutinis jos „nehiu-miškumo“ kriterijus.

3) Teorijos reduktyvumas yra svarbesnis hiu-miškumo kriterijus nei tai, ar teorija yra vienetinė ir ar joje ginama priežastingumo stebimumo tezė, nes priežastingumo redukcija į vienetinius faktus gali būti naudojama pagrįsti pažiūrai, kad vienetinis priežastingumas yra pirminis, o kartu – ir priežastingumo stebimumo tezei.

4) Dvi pagrindinės šiuolaikinio nehiu-mistinio antireduktyvizmo strategijos, kurių formuluotos galima rasti jau paties Hume'o tekstuose, yra (a) priežastingumo analizė per glaudžiai susijusias sąvokas arba priežastingumo sąvokos laikymas pirmine; (b) priežastingumo paaiškinimas pasitelkiant naujus, „klasikinio“ hiu-mizmo požiūriu nepriimtinius esinius.

5) Net jeigu supervenavimo santykis yra būtina ontologinės redukcijos sąlyga, „hiu-miškojo supervenavimo“ tezės priėmimas ar atmetimas gali būti laikomas teorijos hiu-miškumo (ar nehiu-miškumo) kriterijumi tik tada, kai tariama, kad priežastingumas yra objektyvus.

LITERATŪRA

Ayer, A. J. 1962. *The Foundations of Empirical Knowledge*. London, New York: Macmillan & Co., St. Martin's Press.

Ayer, A. J. 1976 (1973). *The Central Questions of Philosophy*. London: Penguin.

Anscombe, E. 1993 (1971). „Causality and Determination“, in E. Sosa & M. Tooley, eds. *Causation*. Oxford: Oxford University Press, 88–104.

Armstrong, D. M. 1997. *A World of States of Affairs*. Cambridge: Cambridge University Press.

¹¹ Jeigu tai reikštų, kad Spohnui priežastingumas nėra paties pasaulio dalis, tai galima teigti, kad šiuo atžvilgiu jo priežastingumo sampratą įmanoma netgi paraidžiui suderinti su Lewiso HS.

- Armstrong, D. M. 2004. *Truth and truthmakers*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Armstrong, D. M. & Heathcote, A. 1991. „Causes and Laws“, *Nous* 25 (1): 63–73.
- Blackburn, S. 1990. „Hume and Thick Connections“, *Philosophy and Phenomenological Research* 50: 237–250.
- Braithwaite, R. B. 1960 (1953). *Scientific Explanation: A Study of the Function of Theory, Probability and Law in Science*. New York: Harper & Brothers.
- Carroll, J. 1990. „The Humean Tradition“, *The Philosophical Review* 99 (2): 185–219.
- Carroll, J. 1994. *Laws of Nature*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cartwright, N. 1989. *Nature's Capacities and Their Measurement*. Oxford: Oxford University Press.
- Cartwright, N. 1993. „In Defence of ‘This Worldly’ Causality: Comments on van Fraassen's *Laws and Symmetry*“, *Philosophy and Phenomenological Research* 53 (2): 423–429.
- Davidson, D. 1993 (1967). „Causal Relations“, in E. Sosa & M. Tooley, eds. *Causation*. Oxford: Oxford University Press, 75–87.
- Ducasse, C. J. 1993 (1926). „On the Nature and the Observability of the Causal Relation“, in E. Sosa & M. Tooley, eds. *Causation*. Oxford: Oxford University Press, 125–136.
- Ducasse, C. J. 1951. *Nature, Mind, and Death*. La Salle, Illinois: Open Court.
- Eells, E. 1991. *Probabilistic Causality*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ehring, D. 1997. *Causation and Persistence: A Theory of Causation*. New York, Oxford: Oxford University Press.
- Hausman, D. M. 1998. *Causal Asymmetries*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hausman, D.M. & Woodward, J. 1999. „Independence, Invariance, and the Causal Markov Condition“, *The British Journal for the Philosophy of Science* 50: 521–583.
- Hempel, C. G. 1965. „Aspects of Scientific Explanation“, in *Aspects of Scientific Explanation and other Essays in the Philosophy of Science*. New York: Free Press, 331–489.
- Hume, D. 1986 (1739). *A Treatise of Human Nature: Being an Attempt to Introduce the Experimental Method of Reasoning into Moral Subjects*. E. C. Mossner, ed. London: Penguin.
- Hume, D. 1995 (1748). *Žmogaus proto tyrinėjimas*. Vilnius: Pradai.
- Irzik, G. 2001. „Three Dogmas of Humean Causation“, in M. C. Galavotti, P. Suppes & D. Costantini, eds. *Stochastic Causality*. Stanford: CSLI Publications, 85–101.
- Jenkins, J. J. 1992. *Understanding Hume*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Kim, J. 1984. „Concepts of Supervenience“, *Philosophy and Phenomenological Research* 45 (2): 171–176.
- Lewis, D. 1986 (1973). „Causation“, in *Philosophical Papers*, Volume II. Oxford: Oxford University Press, 159–172.
- Lewis, D. 1999 (1983). „New work for a theory of universals“, in *Papers in Metaphysics and Epistemology*. Cambridge: Cambridge University Press, 8–55.
- Lewis, D. 1986. „Introduction“, in *Philosophical Papers*, Volume II. Oxford: Oxford University Press, ix–xvii.
- Lewis, D. 2004. „Causation as Influence“, in J. Collins, L. A. Paul & N. Hall, eds. *Causation and Counterfactuals*. Cambridge, Mass.: MIT Press, 75–106.
- Mackie, J. L. 1993 (1965). „Causes and Conditions“, in E. Sosa & M. Tooley, eds. *Causation*. Oxford: Oxford University Press, 33–55.
- Mackie, J. L. 1980. *The Cement of the Universe. A study of Causation*. 2nd ed. Oxford: Clarendon Press.
- Mellor, D. H. 1995. *The Facts of Causation*. London: Routledge.
- Menzies, P. 1996. „Probabilistic Causation and the Pre-emption Problem“, *Mind* 105 (417): 85–117.
- Menzies, P. 1998. „How Justified are the Humean Doubts about Intrinsic Causal Links?“, *Communication and Cognition* 31: 339–364. – <http://evansexperientialism.freewebspace.com/menzies.htm>, 2005.08.16.
- Nagel, E. 1961. *The Structure of Science: Problems in the Logic of Scientific Explanation*. New York, Burlingame: Harcourt, Brace & World.
- Psillos, S. 2002. *Causation and Explanation*. Montreal & Kingston, Ithaca: McGill-Queen's University Press.
- Salmon, W. C. 1998 (1994). „Causality without Counterfactuals“, in *Causality and Explanation*. New York, Oxford: Oxford University Press, 248–260.
- Salmon, W. C. 1997. „Causality and Explanation: A Reply to Two Critiques“, *Philosophy of Science* 64 (3): 461–477.
- Spohn, W. 2004. „Causation: An Alternative“, *Forschungsberichte der DFG-Forschergruppe Logik in der Philosophie* 116. – http://www.unikonstanz.de/FuF/Philo/Philosophie/Mitarbeiter/spohn_files/wspohn51.pdf, 2005.08.13.

- Strawson, G. 1992 (1989). *The Secret Connexion: Causation, Realism, and David Hume*. Oxford: Clarendon Press.
- Stroud, B. 1977. *Hume*. London, New York: Routledge & Kegan Paul.
- Tooley, M. 1987. *Causation: A Realist Approach*. Oxford: Clarendon Press.
- Tooley, M. 1993 (1990). „Causation: Reductionism versus Realism“, in E. Sosa & M. Tooley, eds. *Causation*. Oxford: Oxford University Press, 172–192.
- Tooley, M. 2004. „Probability and causation“, in Ph. Dowe & P. Noordhof, eds. *Cause and Chance: Causation in an Indeterministic World*. London, New York: Routledge, 77–119.
- Ward, B. 2002. „Humeanism without Humean Supervenience: A Projectivist Account of Laws and Possibilities“, *Philosophical Studies* 107: 191–218.
- Woodward, J. 2003. *Making Things Happen: A Theory of Causal Explanation*. Oxford: Oxford University Press.

WHAT IS A NON-HUMEAN THEORY OF CAUSATION?

Vytautas Grenda

Summary

The article analyses the controversies in contemporary analytical philosophy of causation. Using the famous distinction between “Humean” and “non-Humean” theories, the main issues that divide them are stated. Carrying out metaphilosophical analysis of these theories, author discusses the relationships between

Humean and non-Humean principles. He argues that the crucial issue in the controversies investigated is the acceptance or rejection of reductionism with respect to causation.

Keywords: causation, analytical philosophy, David Hume

Iteikta 2006 01 19